

Wensen en knelpunten rond natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen in de tuinbouw: een actorenanalyse

Een publicatie van GENOEG

T. Vermeulen en G. Pak

Centrum voor Landbouw en Milieu, Postbus 10015, 3505 AA Utrecht

GENOEG (Gewasbeschermingsmiddelen van Natuurlijke Oorsprong Efficiënt Gebruiken) gaat voor natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen. GENOEG ziet natuurlijke middelen als een mogelijkheid om de geïntegreerde teelt in de glastuinbouw een extra stimulans te geven. GENOEG is een initiatief van het Productschap Tuinbouw (PT) en de Land- en Tuinbouw Organisatie (LTO). Het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) vervult de projectleiding. In de stuurgroep van het project zijn de volgende partijen vertegenwoordigd: PT, LTO, CLM, ministerie van LNV, Zuid-Hollandse Milieufederatie, Platform Biologica, Vereniging Artemis en Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

GENOEG werpt zich op als 'netwerker'. Er zijn veel initiatieven vanuit de markt en de overheid om de natuurlijke middelen onderdeel te maken van de gewasbescherming. GENOEG wil deze initiatieven ondersteunen met heldere communicatie, voorzien in eenduidige informatie en begeleiding van het proces van imagoverbetering, definiëring en toelating.

GENOEG is begonnen door de meningen van de verschillende partijen rond natuurlijke middelen in kaart te brengen en daaruit de knelpunten te extraheren. De resultaten van deze eerste stap van GENOEG staan in de hier gepresenteerde actorenanalyse.

de glastuinbouw in Nederland, maar de problematiek is vergelijkbaar in andere teeltsectoren in Nederland.

De publicatie geeft de stand van zaken weer van natuurlijke middelen in Nederland, de standpunten van de actoren, een sterkte-zwakke analyse van natuurlijke middelen in de markt en aanbevelingen hoe in de behoeften van marktpartijen en de samenleving voorzien kan worden. De belangrijkste behoeften liggen op het gebied van toelating, kennisontwikkeling en teeltvoorlichting. Er wordt gesteld dat de kosten voor (de onderzoeken die nodig zijn voor) toelating momenteel te hoog zijn om een middel rendabel op de markt te kunnen brengen. Vervolgens is kennisontwikkeling noodzakelijk om de middelen effectief te

ARTIKEL

Samenvatting

Hoe staan de verschillende partijen in de markt en in de samenleving tegenover natuurlijke middelen (gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke oorsprong)? Wat zijn de grote gemene delers, en waar is nog meningsverschil? In welke behoefte moet voorzien worden voordat het gebruik van natuurlijke middelen gemeengoed is in de gewasbescherming in Nederland?

Om deze vragen te beantwoorden hebben het PT en de LTO een actorenanalyse uit laten voeren door het CLM. De resultaten van de analyse zijn gepresenteerd in een workshop met de gezamenlijke actoren: telers, overheid, milieuorganisaties, producenten, consumentenorganisaties, onderzoekers en overheidsinstellingen. Deze publicatie bevat de uitwerking van de actorenanalyse en de aanscherpingen vanuit de workshop. De studie is gericht op

Lijst van afkortingen

CBL:	Centraal Bureau Levensmiddelen
CLM:	Centrum voor Landbouw en Milieu
CTB:	College Toelating Bestrijdingsmiddelen
FNV:	Federatie Nederlandse Vakbonden
GENOEG:	Gewasbeschermingsmiddelen van Natuurlijke Oorsprong Efficiënt Gebruiken
HTB:	Handboek Toelating Bestrijdingsmiddelen
IMAG:	Instituut voor Milieu- en Agritechniek
LNV:	ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
LTO:	Land- en Tuinbouw Organisatie
MJP-G:	Meerjarenplan Gewasbescherming
MRL:	Maximum Residu Level (maximum concentratie residu van bestrijdingsmiddelen die op het product gevonden mag worden.)
NFO:	Nederlandse Fruittelers Organisatie
PPO:	Praktijkonderzoek Plant en Omgeving
PT:	Productschap Tuinbouw
RELAN:	Relatie met ELAN, Arbo- en bedrijfsgezondheidsdienst
RUB:	Regeling Uitzondering Bestrijdingsmiddelen
SZW:	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
VROM:	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
VWS:	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
ZHM:	Zuid-Hollandse Milieufederatie

gebruiken, maar ook om de middelen verantwoord te kunnen toepassen (thema's als milieu, arbeid- en voedselveiligheid). Teeltvoorlichting is essentieel voor de omslag in denken die nodig is om natuurlijke middelen effectief in te zetten in de geïntegreerde teelt.

De actoren zijn geïnteresseerd in deze 'nieuwe' klasse van gewasbeschermingsmiddelen. Een gezamenlijke inspanning is echter nodig om naar telers toe de bruikbaarheid van de middelen aan te tonen, en het vertrouwen van de consument en de samenleving in veilige en verantwoorde toepassing van de middelen te winnen. Het project GENOEG zet zich in om de krachten te bundelen, en zo de natuurlijke middelen een waardevolle aanvulling te laten zijn voor de gewasbescherming in Nederland.

1. Inleiding

Natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen¹ worden herontdekt door de Nederlandse tuinbouw. Voor de opkomst van de chemische gewasbescherming in de jaren zestig was de gewasbescherming gebaseerd op natuurlijke middelen en teelttechnieken, waaronder het telen van resistente rassen. Chemische gewasbeschermingsmiddelen maakten het gebruik van natuurlijke middelen grotendeels overbodig. Chemische bestrijding bleek echter milieubelastend te zijn en schadelijk voor de volksgezondheid. Vanuit de maatschappij is daarom de eis gekomen om het gebruik van chemische middelen terug te dringen. De sanering van milieubelastende middelen is sinds het MJP-G van 1989 in gang gezet. Daarnaast hebben andere teelt- en spuittechnieken bijgedragen aan verminderd verbruik en verlaagde emissie van middelen. Ook wordt er weer gewerkt met natuurlijke middelen om de ziekten en plagen te bestrijden. In een geïntegreerde aanpak van de gewasbescherming² worden natuurlijke middelen, naast andere methoden, gebruikt om ziekten en plagen zo lang mogelijk onder de schadedrempel te houden.

Door verschillende voedselschandalen uit de afgelopen jaren is de samenleving ook zeer kritisch geworden over voedselveiligheid. Daarbij dwingt de zorg voor het milieu ondernemers om verantwoord te ondernemen. Een belangrijke vraag is of natuurlijke middelen eigenlijk wel in het plaatje van een veilige en verantwoorde tuinbouw passen? Zo ja, welke obstakels liggen er dan nog op de weg om de middelen effectief en zorgvuldig te gebruiken? Het CLM heeft deze vragen door middel van een actorenanalyse en een workshop willen beantwoorden.

Doel van de actorenanalyse is het inventariseren van meningen en standpunten van de actoren ten opzichte van natuurlijke middelen. De actorenanalyse omvat vertegenwoordigers uit alle partijen ('stakeholders') die te maken hebben met natuurlijke middelen. Zowel overheid als telers, milieuorganisaties als producenten, consumentenorganisaties als onderzoekers en overheidsinstellingen komen aan het woord.

Voor het overzicht zijn de actoren ingedeeld in de volgende categorieën:

1. Overheid (ministeries en onafhankelijke publieke instellingen),
2. Gebruikers (telers, telersverenigingen, veilingen),
3. Handel (producenten en handelaren van natuurlijke middelen),
4. Markt en samenleving (supermarkten, consumenten- en milieuorganisaties).

In bijlage 1 staan de namen van de organisaties en personen en de indeling in categorie vermeld.

Op 12 september 2001 is de actorenanalyse in een workshop aan de gezamenlijke actoren voorgelegd en bediscussieerd. De resultaten van de workshop zijn niet afzonderlijk opgenomen in een hoofdstuk, maar verwerkt bij de desbetreffende knelpunten of aanbevelingen. Door het horen en wederhoren van de actoren, levert deze notitie een gemeenschappelijk beeld van de wensen, knelpunten en vervolgstappen rond het gebruik van natuurlijke midde-

len in de Nederlandse tuinbouw. De notitie bevat in hoofdstuk 2 een stand van zaken van natuurlijke middelen in de wetgeving. Hoofdstuk 3 geeft per groep actoren de samenvatting van de meningen en wensen weer. Op basis van de interviews en de workshop is in hoofdstuk 4 een sterkte-zwakte analyse van natuurlijke middelen opgesteld. Hoofdstuk 5 benoemt de knelpunten die voortvloeien uit de verschillende meningen en wensen van de actoren. Hoofdstuk 6 geeft tenslotte de aanbevelingen voor beleid, voorlichting en onderzoek.

2. Natuurlijke middelen in de wet en in de praktijk

Wetgeving

De Bestrijdingsmiddelenwet onderscheidt middelen op basis van chemische stoffen en middelen op basis van micro-organismen of plantversterkers. Voor micro-organismen en voor plantversterkers zijn aangepaste pakketten van dossiereisen opgesteld voor aanvraag van toelating. Natuurlijke middelen kunnen micro-organismen of de plantversterkers zijn, en volgens die dossiereisen getoetst worden. Natuurlijke middelen die niet in een van die categorieën vallen, zullen echter als chemisch bestrijdingsmiddel getoetst moeten worden. Momenteel hebben 29 microbiologische middelen of natuurlijke middelen toelating in Nederland.

Toelating

Het aanvragen van een toelating, met al het bijkomende onderzoek dat nodig is om aan de dossiereisen te voldoen, vergt een grote investering. De RUB (Regeling Uitzondering Bestrijdingsmiddelen) geeft de mogelijkheid om middelen op basis van stoffen met een laag risicoprofiel toe te laten, zonder dure toelatingsprocedures. Op de RUB-lijst staan inmiddels middelen als knoflookpoeder, bier, melk, zeewierextract. De actoren vanuit de overheid en de handel zijn het erover eens dat de uitzonderingsregeling op den

ARTIKEL

duur vervangen moet worden door passende/sluitende wetgeving. Telers die volgens de richtlijnen van biologische teelt werken, kunnen alleen middelen gebruiken die zowel in Nederland toelating hebben als opgenomen zijn in de Europese lijst van toegelaten middelen in de eco-teelt. Toelating in Nederland (of uitzondering van toelating, RUB) hoeft daarom nog niet te betekenen dat een eco-teler de middelen mag toepassen.

Beleid

In de beleidsnota van het kabinet, 'Zicht op Gezonde Teelt' (2001), wordt aandacht gegeven aan natuurlijke middelen. Natuurlijke middelen worden als een positieve ontwikkeling in de land- en tuinbouw beschouwd. In de nota wordt aangegeven dat de overheid het gebruik van de middelen actief wil stimuleren.

Binnen het ministerie is reeds een aftrap gedaan om de toelating van natuurlijke middelen te versoepelen. In de nota 'Bouwsteen toelatingsbeleid gewasbeschermingsmiddelen van natuurlijke oorsprong - Zicht op Gezonde Teelt' wordt invulling gegeven aan toelating van natuurlijke middelen op basis van een laag risicoprofiel.

EU

Brussel wil ook vooruit met natuurlijke middelen. Vanuit verschillende lidstaten wordt gewerkt aan versnelde toelatingsprocedures. Zo heeft Duitsland een eigen systematiek opgesteld voor beoordeling en versnelde toelating van plantversterkers. Ook Nederland heeft voor de plantversterkers een voorstel ingediend.

Inventarisatie

Bij een inventarisatie door PPO-glastuinbouw zijn 1200 natuurlijk-middel/gewas/belager combinaties gevonden in de glastuinbouw (GENOEG 2001). In 250 van deze combinaties bleek de ziekte of de plaag significant geremd te worden. Natuurlijke middelen onderdrukken ziekten en plagen vaak slechts gedeeltelijk en zullen daarom in een systeem van teeltmaatregelen en met de inzet van andere middelen gebruikt moeten worden.

3. SWOT-analyse van natuurlijke middelen

Wat betekenen de natuurlijke middelen in de teelt, of wat kunnen ze gaan betekenen? Wat voor eigenschappen van de natuurlijke middelen dragen bij aan de potentie van de middelen, of doen daar juist afbreuk aan? Ofwel, hoe zien de actoren de sterke- en zwakke punten, de kansen en bedreigingen van natuurlijke middelen?

Sterkten

Natuurlijke middelen zijn over het algemeen 'zachter' (minder toxisch), en daarmee goed te combineren met bijvoorbeeld natuurlijke vijanden. In zowel de geïntegreerde als de biologische teelt is dit van groot belang. Als nuancering moet gezegd worden dat niet alle natuurlijke middelen goed te combineren zijn met natuurlijke vijanden.

Zwakten

De tuinbouwsector is in de afgelopen decennia gewend geraakt aan chemische middelen met een constante en vaak curatieve werking. De meeste natuurlijke middelen werken echter preventief en daarbij vaak slechts partieel. De samenstelling en het werkingsmechanisme van de natuurlijke middelen zijn vaak niet bekend. Daarbij komt dat de aard van natuurlijke middelen (bijvoorbeeld extractieproduct, virus) maakt dat de werking/activiteit kan verschillen tussen leveringen, en de producten erg afhankelijk zijn van (teelt) omstandigheden.

Kansen

De markt vraagt om veilig voedsel en verantwoorde productie. Consumenten willen dat er minder chemische middelen gebruikt worden in de land- en tuinbouw. Natuurlijke middelen bieden hier een goed alternatief. Hierbij moet direct gezegd worden dat niet alle natuurlijke middelen even veilig zijn voor voedsel, volksgezondheid en milieu. Hoewel er ook uitzonderingen zullen zijn, worden de middelen in het algemeen gezien als minder milieubelastend dan chemische middelen.

Natuurlijke middelen bieden de land- en tuinbouw daardoor een kans om het negatieve imago van het gebruik van chemische middelen achter zich te laten. De middelen zijn goed inpasbaar in de geïntegreerde teelt. Geïntegreerd telen zal door de aanwezigheid van natuurlijke middelen aantrekkelijker worden. Tenslotte wordt gebruik van natuurlijke middelen gestimuleerd door de aanwezige knelpunten in het middelenpakket.

Bedreigingen

Zoals aangegeven (hoofdstuk 2) vallen natuurlijke middelen onder de Bestrijdingsmiddelenwet. De dossiereisen voor toelating zijn hoog, en daarmee de kosten om toelating aan te vragen. Momenteel zijn de kosten te hoog voor veel natuurlijke middelen om in de praktijk rendabel op de markt gebracht te kunnen worden. Producenten schrikken terug voor de aanvraag. Dit knelpunt vormt een grote bedreiging voor natuurlijke middelen.

Er schuilt een groot gevaar in de heterogeniteit van de groep middelen die 'natuurlijke middelen' genoemd worden. De definiëring van natuurlijke middelen is gericht op de oorsprong van de middelen. Het risicoprofiel van de middelen hoeft daarom niet vergelijkbaar te zijn. Sterker nog, de middelen kunnen weinig risicovol zijn in toepassing (bier, knoflook), of wel degelijk (gezondheids)risico's met zich meedragen (neem-extract, nicotine). Dit maakt dat risicobeoordeling per middel van groot belang is. Als uiteindelijke toets voor de milieuwinst, zou het teeltsysteem van geïntegreerde teelt met natuurlijke middelen doorgerekend moeten worden op milieubelasting. Hebben de middelen gebracht wat ze beloofden: ecologisch duurzame tuinbouw?

4. Analyse van knelpunten

Risico inschatting

Risicoprofiel

Het risicoprofiel van een middel richt zich op de arbeidsveiligheid,

volksgezondheid, voedselveiligheid en het milieu. De actoren zien natuurlijke middelen als goede aanvulling in de gewasbescherming. Het gebruiken van natuurlijke middelen mag echter niet leiden tot onaanvaardbare risico's. Over wat onaanvaardbaar is, verschillen de actoren van mening. De dossierreizen voor natuurlijke middelen zouden volgens sommigen hetzelfde moeten zijn als voor chemische middelen. Andere actoren vinden, op basis van de aard van de werkzame stof, dat veel natuurlijke middelen geen onaanvaardbare risico's veroorzaken. Door dit lage risicoprofiel zouden veel dossierreizen van chemische middelen niet van toepassing zijn op natuurlijke middelen. Met name op het gebied van milieurisico's zouden natuurlijke middelen een laag risicoprofiel hebben. De actoren verwachten echter dat er ook natuurlijke middelen met een hoog milieurisicoprofiel zullen zijn.

Opllossingen

De inschatting van het risicoprofiel is in de toelatingsprocedure gebaseerd op onderzoeksgegevens. Op basis van een laag risicoprofiel is het mogelijk minder dossierreizen voor toelating te stellen aan een middel. De risicoinschatting gebeurt nu nog per middel en is daardoor erg kostbaar. Een model voor het bepalen van het risicoprofielen van middelen zou de kosten verlagen en de gehele procedure van toelating versnellen. Het model zal onderdeel moeten zijn van de procedures voor toelating van middelen, beschreven in het Handboek Toelating Bestrijdingsmiddelen (HTB). Er moet nog veel onderzoek uitgevoerd worden om de risico's van de (onbekende) natuurlijke middelen te bepalen en een model voor risico-analyse op te stellen.

Legale middelen

Toelating

De definiëring van natuurlijke middelen is niet eenduidig. Voor de wet vallen de middelen onder de Bestrijdingsmiddelenwet, met alle toelatingsvoorwaarden van dien. Er zijn weinig natuurlijke middelen

toegelaten in Nederland. De actoren zien graag meer natuurlijke middelen toegelaten.

De handel geeft aan dat het voldoen aan alle dossierreizen een (te) kostbare zaak is.

Terwijl de actoren nog verschillen over hoe het risicoprofiel ingeschat moet worden, is men het er over eens dat niet-relevante eisen in de toelating overbodige ballast vormen. De wetgeving geeft de vrijheid om, op basis van onderzoeksresultaten of 'common sense', aan te geven dat bepaalde eisen niet van toepassing zijn. Er wordt geconcludeerd dat te weinig toelatingsaanvragers hier gebruik van maken. De helpdesk van het CTB is ingesteld om toelatingsaanvragers op de mogelijkheden te wijzen.

Wat nog meer?

Er is ruimte in de wet om aangepaste criteria op te stellen voor natuurlijke middelen. Aangepaste criteria (minder dossierreizen) worden opgesteld op basis van het lage risicoprofiel van de middelen. Voor microbiologische middelen en plantversterkers bestaan dergelijke aangepaste criteria. Zoals aangegeven bij het risicoprofiel wordt het verlagen van de dossierreizen nog niet breed gedragen in de samenleving. Voor goede implementatie van aanpassingen in dossierreizen is, naast wettelijke kaders, ook maatschappelijk draagvlak nodig. De samenleving wil immers een solide borging van de veiligheid van de toepassing van het middel voor mens en milieu. Hier ligt een spanningsveld met de wens de kosten voor een toelatingsaanvraag lager te maken.

Toelating zou (mede) gefinancierd kunnen worden door derden. Er zijn al diverse initiatieven (NFO heeft toelatingen aangevraagd, Fonds Kleine Toepassingen). Door dergelijke initiatieven vanuit de sector, keten en de overheid kan het aantal toegelaten natuurlijke middelen in Nederland toenemen.

Wat weten we?

Kennislacunes

Er zijn nog veel hiaten in de kennis over natuurlijke middelen. Over de

risico's op het gebied van arbeids- en voedselveiligheid hebben we het al gehad. Maar ook over effectief gebruik van de middelen, nevenwerkingen als resistentieontwikkeling, effecten op natuurlijke vijanden en soms zelfs de werking van de middelen is vaak weinig bekend. Onderzoeksinstituten en producenten werken hard aan het verkrijgen van deze informatie, maar de vraag naar kennis is nog steeds veel groter dan het aanbod.

Kennis genoeg

Bij goed spuurwerk blijkt er al heel wat onderzoek te zijn gedaan (GENOEG 2001). Deze kennis komt echter niet aan bij de gebruiker. Meerdere oorzaken zijn hiervoor aan te wijzen. Ten eerste mogen vakbladen niet publiceren over niet-legale, werkzame middelen (publicatie kan alleen onder code, of in wetenschappelijke bladen). Ten tweede houden producenten en handelaren (bewust of onbewust) kennis over de (bij)werking van de middelen achter. Zo is soms niet eens bekend welke werkzame stoffen in een middel zitten.

Toelichting eerste oorzaak: publicatie over niet-toegelaten middelen met goede werkzaamheid mag niet. Dit werd door ondervindingen van actoren genuanceerd door te concluderen dat het stimuleren van gebruik van dergelijke middelen niet mag. Maar, hoe kan je aangeven dat een middel goed werkt zonder het gebruik te stimuleren? Vakbladen zullen zich niet op dit grijze vlak willen begeven. Toch is de kennis van kaf en koren erg belangrijk voor telers. Over het kaf mag gepubliceerd worden. Als het kaf bekend is, weet men ook van het koren. Wordt dan het gebruik van koren al gestimuleerd? Hierdoor wordt alle communicatie over natuurlijke middelen gemeden.

Het project GENOEG nam onlangs het voortouw door een inventarisatie van natuurlijke middelen in de glastuinbouw openbaar te maken. GENOEG heeft hiermee onderzoeksresultaat gepubliceerd en nadrukkelijk geen teeltvoorlichting gegeven. Het ministerie van LNV

ARTIKEL

heeft zich achter deze werkwijze kunnen scharen.

Toelichting tweede oorzaak: producenten en handelaren van natuurlijke middelen hebben vaak veel onderzoeksresultaten van hun producten. De actieve stoffen van de middelen zijn bekend bij de producenten. In sommige gevallen zijn bijwerkingen van middelen bekend. Om bedrijfsstrategische redenen worden deze resultaten en gegevens achtergehouden. Door deze informatie niet te verspreiden, worden gebruikers in het onzekere gehouden. Onzekerheid, scepsis en daardoor een slecht imago van de middelen zijn het gevolg. De handel en de producenten zullen de informatie van de middelen (bestanddelen, onderzoeksresultaten) vrij moeten geven. In een volgende stap kan de-

ze informatie via een neutrale, betrouwbare bron verspreid worden.

Ook de onderzoeksinstituten hebben verantwoordelijkheid voor het achterhouden van deze informatie. Via contractuele afspraken kunnen zij openbaarheid van de resultaten (na bijvoorbeeld een bepaalde termijn) vastleggen.

Hoe staan middelen in de markt?

Imago

In de analyse van zwaktes wordt duidelijk dat er een andere manier van denken bij telers nodig is om natuurlijke middelen goed in te passen in de gewasbescherming. Er is daarbij kennis (en een beetje geluk) nodig voor goede werking. Daarnaast zijn er (niet-toegelaten)

middelen op de markt die gewoonweg niet werken (GENOEG 2001). Innovatieve telers hebben in het verleden al eens de neus gestoten bij het gebruiken van natuurlijke middelen. Gelukkig zijn er ook succesverhalen (GENOEG 2001; Grent 2001). Al met al kan gezegd worden dat er kaf tussen het koren is, en dat het koren op speciale manier bereid en gehanteerd dient te worden.

Deugdelijkheid

Het is er producenten en handelaren veel aan gelegen dat natuurlijke middelen een meer solide en betrouwbaar imago krijgen. Deze partijen willen graag voorkomen dat middelen zonder bewijs van werkzaamheid op de markt kan komen. De claim van de producent moet bewezen zijn. Het alternatief hiervoor zouden gedragsregels zijn (zoals opgesteld door Vereniging Artemis) of pure marktwerking. Producenten en handelaren beweren echter dat het puur afgaan op marktwerking (wat nu effectief in de sector speelt) veel schade heeft berokkend aan het imago. Het vertrouwen in natuurlijke middelen zal, volgens hen, niet gesterkt worden als de sector steeds proefondervindelijk moet ontdekken of een middel werkt. Door geen deugdelijkheidsstudies uit te voeren zou de toelating echter wel goedkoper worden. Het invoeren van gedragsregels, en de daarmee samenhangende sociale controle, waarborgt dat leden van Vereniging Artemis werkzame en verantwoorde middelen produceren en verkopen. Niet-leden kunnen er echter niet op deze regels aangesproken worden. Naast Vereniging Artemis is BAS (Biologisch Actieve Stoffen) een overkoepelend orgaan van producenten met natuurlijke middelen. BAS heeft geen gedragscode opgesteld voor haar leden.

Over de voors en tegens van het uitvoeren van de deugdelijkheidsstudies is ook de sector, de gebruiker, nog verdeeld, terwijl de overheid de (wettelijke) mogelijkheid onderzoekt om dergelijke studies uit de toelatingscriteria te halen. De Bestrijdingsmiddelenwet vereist informatie over deugdelijkheid

ARTIKEL

Lijst met actoren

Categorie	Organisatie
Handel	Artemis
Markt en samenleving	CBL
Handel	Cebeco
Markt en samenleving	Consumentenbond
Overheid	College Toelating Bestrijdingsmiddelen (CTB)
Handel	DeruNed
Gebruiker	DLV
Markt en samenleving	FNV-Bondgenoten
Gebruiker	The Greenery
Markt en samenleving	IMAG
Handel	Koppert BV
Overheid	LNV
Gebruiker	LTO
Markt en samenleving	MPS
Gebruiker	Paprikateler
Onderzoek	Plant Research International (PRI)
Overheid	Plantenziektenkundige Dienst
Markt en samenleving	Platform Biologica
Onderzoek	PPO
Handel	Pro Agro
Handel	Productschap Tuinbouw
Overheid	Provincie Zuid-Holland
Overheid	RIVM
Gebruiker	Rozenkweker
Overheid	STIGAS
Handel	Syngenta
Overheid	SZW
Gebruiker	veiling Aalsmeer
Overheid	VWS
Overheid	VROM
Gebruiker	Werkgroep Voorlopers
Markt en samenleving	ZHM

(studies). Als er voor de natuurlijke middelen aangepaste criteria komen in de toelatingprocedure, kan ook dit onderdeel aangepast worden. In het kader van project GENOEG is initiatief genomen om aangepaste criteria op te stellen.

Voorlichting

Telers zijn, volgens de actoren, sceptisch ten opzichte van natuurlijke middelen. Partijen die natuurlijke middelen op de markt willen brengen zullen rekening moeten houden met deze scepsis. Telers zitten verlegen om middelen die werken en om betrouwbare kennis over bijwerkingen en veiligheid.

Er is al geconcludeerd dat werken met natuurlijke middelen kennisintensief is. Om de middelen in de markt aan te laten slaan moeten gebruikers weten hoe ermee om te gaan. Kort gezegd werken natuurlijke middelen slechts partieel (ziekte of plaag wordt niet volledig onderdrukt) en voornamelijk preventief. De middelen zijn pas echt effectief in een totaalpakket van teeltmaatregelen en inzet van andere (niet-chemische) middelen. Er zijn wel natuurlijke middelen als pyrethrum en azadirachtine die curatief werken. In het geval van de preventieve middelen is teeltvoorlichting echter van essentieel belang om teelstellingen met het gebruik van de middelen te voorkomen.

Genoeg te communiceren

De sturing vanuit de consumenten (via afnemers en detailhandel) is, zoals het bij een vraaggestuurde markt gaat, de belangrijkste drijfveer tot verandering voor telers. De consument wil veilig voedsel. Natuurlijke middelen krijgen, bij afnemers en detailhandel, het voordeel van de twijfel, maar men is sceptisch over veiligheidsrisico's. Er is daarom goede communicatie nodig om deze marktpartijen op de hoogte te houden over natuurlijke middelen, de veiligheids- en milieuaspecten. Deze communicatiestroom is ook belangrijk voor de begripsvorming bij detailhandel en consumenten over de verdere ontwikkeling van de geïntegreerde teelt in de tuinbouw.

Aanbevelingen

Toelating	Binnen de wettelijke kaders versnelde en goedkopere toelating realiseren in samenspraak met de belangpartijen. Gestimuleerde toelating door financiering uit fondsen. Uitbreiding van toelating naar andere gewasgroepen (derde-toelating).
Onderzoek	Genereren van kennis op de gebieden voedselveiligheid, volksgezondheid en arbeidsveiligheid. Kennisbank: centraal onafhankelijke kennis over natuurlijke middelen verspreiden.
Openheid	Verantwoord de (positieve en negatieve) informatie over natuurlijke middelen verspreiden.
Teeltpraktijk- en voorlichting	De kennis over geïntegreerde teelt met natuurlijke middelen (te vinden bij telers, adviseurs en onderzoeksinstituten) inventariseren en bundelen en aanvullen.
Communicatie	Genoeg te communiceren

De overheid, als belangrijke actor, stemt haar beleid af op basis van duurzaamheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Door de overheid goed te informeren over de ontwikkelingen van geïntegreerde teelt met natuurlijke middelen, kan de overheid haar beleid beter afstemmen op deze duurzame manier van telen.

Ook voor controlerende instanties (certificerende instellingen, waterschappen, AID) is goede kennis van natuurlijke middelen belangrijk. Kennis van natuurlijke middelen kan beoordeling van het gebruik van de middelen of van toepassingsmethoden verbeteren. Zowel de sector als handelaren en producenten van natuurlijke middelen hebben er baat bij de controlerende instanties te voorzien van die kennis.

Overige partijen die bepalend zijn voor het integreren van natuurlijke middelen in de land- en tuinbouw zijn adviesinstellingen. Adviseurs zullen in veel gevallen het visitekaartje zijn van de middelen naar de teler of tuinder. Producenten zullen zich hiervan bewust moeten zijn. Communicatie gericht op deze doelgroep zal met veel kennis en onderzoeksresultaten gepaard moeten gaan. Om telers goed van dienst te zijn, zullen adviseurs ove-

rigens ook zelf actief informatie in moeten winnen over geïntegreerde teelt met natuurlijke middelen.

Met dank aan

De schrijvers danken de geïnterviewden en de aanwezigen bij de workshop voor hun heldere en constructieve bijdrage aan het debat. Stuurgroep GENOEG heeft de inventarisatie ondersteund door bij te dragen in de discussie en zich achter de resultaten van de inventarisatie te scharen, waarvoor dank. De volgende personen hebben bijgedragen aan de voorbereiding voor de inventarisatie en het opstellen van de publicatie: Roland Verweij, Erna van der Wal, Peter Leendertse en Leentje den Boer.

Bronnen

- Grent T.N.H., 2001. De biologische aanpak. Methodieken en biologische middelen voor de duurzame teelt van tuinbouwgewassen. Essensie BV, Steenhoff PR/SPR Media.
- Workshop GENOEG gehouden op 12 september 2001 in het Holiday Inn hotel te Utrecht
- GENOEG, 2001, A.J. Dik, J.J. Amsing, C.M.J. Bloemhard, B.C. Boertjes, D.J. van der Gaag. Inventarisatie van natuurlijke middelen in de glastuinbouw. PPO: www.gewasbescherming.nl.